

KEMÉNY ZSIGMOND

**KORTESKEDÉS ÉS
ELLENSZEREI**

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-6907-42-4

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

"Nem véletlen határoz a polgári társaság fölött. Vannak általános okok, erkölcsiek és fizikaiak, melyek minden országban munkálnak, emelvén, fenntartván és buktatván azt. A véletlen ezeknek alárendelve van. És ha egy ütközet - tehát egy részletes ok - tönkrejuttatott valamely állományt, létezni kellett oly általános oknak, mely eszközlé, hogy ezen állomány megsemmisüljön *egyetlen csata által*. A rómaiak szünetleni siker- és szerencsében részesedtek, míg egy terv szerint igazgattának, s folytonos visszahanyatlás kíséré más tervre áttértöket." A fönnt írt sorokat oly írótól kölcsönöztem, kinél figyelmesebben és több tanolsággal senki sem olvasta a világesemények lapjait, vasszorgalommal és páratlan elmeéllel nyomozván azon intézményeket, melyek népeket emelének föl vagy süllyesztenek alá. *Montesquieu*-ről szólok, kinek a törvények szellemérőli halhatatlan munkáját - *prolem sine matre creatam*, mint maga a szerző a teremtő ész önérzetével nevezé, nem látván méltó elődöt, követésre érdemes mintát a még akkor töretlen pályán - az országlati tannal foglalkozó nem nélkülözheti. Mert korunk alig mutathat fel könyvet, melyben több mély nézet és új eszme foglaltatnék, melyből számosabb tényekből vonatnának világos elvek, vagy hasonló mennyiségű igazságok választékosabb, több oldalú és szélesebb körű műveltséggel terjesztetnének elő, melyben az előadási modor rábeszélőbb, figyelmet bilincselőbb, emlékezetbe tapodóbb volna, melyet - végtére - inkább jellemezne

őszinte, magas, pillanati érdeken és rögzött előítéleteken túlszárnyaló lélek s tiszta és széles látkörű nézelet a világot mozgató forradalmak fölleplezésekor és azon intézmények, törvények és szokások bírálataiban, melyek különböző nemzetek életigényeit vagy kóranyagait rejték magukban.

Annak, ki Montesquieu fönn idézett nézete helyességétől teljesen áthatva van, és hona boldogságát, miként szíve érverését, élete föltételének tartja, e meggyőződés áldás és ostor keblében. Mert nem tekinthet többé tunya fatalizmus tetterőtlenységével a polgári viszonyok szövődéseibe; nem ígérhet gyermekies hittel *tabula votivát* a vakeset hatalmának, hogy az okok és következmények láncolatától független törvények szerint zátonytól el- és révbe bevezesse az alkotmányt, hanem törhetlen lélekéberséggel fogja kémelni a közállomány léteget, kísérni azon erőket és hatásokat, melyek folytonosan munkálnak és változtatnak, mérlegelni a törekvés célját és a siker valószínűségét. S ha látja, hogy a nemzet, melynek ő is családtagja letisztult elvek, próbát kiállott országlati nézetek szerint s oly irányban vezettetik, mely az elmélet útmutatása és a gyakorlati élet tapasztalásai által lőn kijelölve, ha látja, hogy az álladalom organizmusa szabályosan működik, s erők, miknek együtthatása mellőzhetetlen, egymás ellenében nem pazéroltatnak el, s ha - végre - látja, hogy amaz átalakulási és kibontakozási folyam, mely egyébaránt éppen annálfogva, mert érezhetőleg létezik, régibb elhanyaglásra és bűnös föltartóztatásra mutat, most természetes árkában, rombolás előjelei nélkül és egy szebb jövőndő minden biztosítékaival halad, ha - mondom - mindezeket szemléli,

lehetetlen, hogy azon legmagasabb öröm ne dagassza keblét, melyet csordultig csak az élvezhet, ki meg van arról győződve, hogy ép, virágzó és a világesemények pályaterén szép hivatást igénylő haza gyermeke, s ki egyszersmind azt is állhatatosan hiszi, hogy a gondviselés nem rendezi úgy az emberiség ügyét, mint a kontár színműíró darabját, hol miután a személyek egyéniségéből szoros következetességgel folytak ki a cselekvények, és a történet a jellemtől, a bonyolódás megelőzőtt okok hatásától föltételeztetik, éppen a kifejlődés pontjain kiüti magát egy véletlen, előtűnik egy deus ex machina, s a múltakkali összefüggés nélkül végzi be az utolsó felvonást. Nincs miért ismételnem, hogy ki Montesquieuvel kevés szerepet tulajdonít népek sorsa intézésében a vakesetnek, s minden általános romlást vagy állandó boldogságot magának a nemzetnek bűneire vagy erényeire ró, az magasztos kéjérzés részese akkor, ha egészséges, élettől pezsgő, szépre, jóra, nagyra s dicsőre eszélyesen és kitartólag törekvő hon polgára, mert biztosan reméli, hogy a józan számítás- és nemes fáradalmaktól a siker kimaradni nem fog.

De ha látja, hogy a nemzeti ügy nyers és feldolgozatlan eszmék fővényalapjára építetik, és oly tervek által igényeltetik dísz és felvirágzás, melyek vagy lazul függenek össze, vagy pedig hasonlítanak Arkhimédész nevezetes híru bárkájához, mely az egybealkotás remeke volt ugyan, mert oldalai több sorú és gyors evezőkkel, árbocai elégséges vitorlával, belrészei kényelmes nyughelyekkel, regényes kinézésű építményekkel, tág kúpokkal s magas és messzeragyogló tornyokkal ékesítettének fel, de mindezen dicséretes tulajdonok

mellett azon hibáskával bírt, hogy Syracusae kikötőjébe - melynek számára építtették - teljességgel be nem férhetett, s ennél fogva a bölcs Hierón király által gyorsan el is ajándékoztatték, ha - mondom - látja mindezeket, sajnálni fogja az elpazarolt erőt és időt, retteg a hatányosságának, mely meghíúsult remények után nehezen szokott felüldülni, teljes kimerülésétől, és fájdalommal kérdendi: nyílik-e még rés a Danaidák szerepénél célszerűebb munkára?

És számára e szenvedésnél is van keserűbb fenntartva, midőn tudniillik veszélyes kórjelenségek téveszthetetlen nyomdokait észleli a nemzet-testen; midőn a vérlüktetés lázra, a gyakorlatlan szem előtt egészséget hazudó arcpír sorvadásra, az idegek könnyen ingerültsége azok elványoltságára, a szem sugárzó fénye egy benn emésztő tűz lobbanásaira mutat; midőn - mert minden krízis fölmagasztalt életnyilatkozatot idéz elő - nagy rugalmassága van az izmoknak, s élénken mutatkozik erő, de e rugalmasság görcs következése, és ez erőt ájultság vallja be; midőn - végre - a beteges képzelődés (mely rendszerint minél meddőbb a jelen, annál felvirágzottabb jövőről ábrándoz) a halál hódítmányait, a homoktér fölött tündéries ligeteket festő délibábként, rövid időre vidor életképekkel dekorálja. Mit érezhet ekkor a hon jövődjén aggódó férfikebel? Honnan leljen vigasztalást oly kedély, mely meggyőződése közül nem küszöbölheti ki azon lelket faggató tudást, hogy minden nép szerencsétlenségeit bűneivel szerzi meg? Kétségbeesnék, és a laokooni fájdalmak kínjainál metszőbbeket érezne, ha némileg nem vigasztalna azon észlelet, hogy miként a skorpióban saját fullánkolasaira orvosság rejlik, úgy egy

állomány betegségei is gyakran önként kimutatják maguk ellen a gyógyszert.

És itt legyen szabad az általános eszmék köréből visszavonulva egy Magyarországon mutatkozó veszélyes kórállapotra fordítani pillanatainkat, mely máris pártkülönbség nélkül legkomorabb aggodalmat vont minden belviszonyainkról mélyebben gondolkodók homlokára, fájdalomba süllyesztette a tisztább érzésűek keblét, és sűrű ködbe leplezé fajunk sorsa felőli kilátásainknak szebb részét.

Nyissátok fel még egyszer Montesquieu könyvét, azt, mely a rómaiak nagysága és hanyatlása okairól elmélkedik, és olvassátok meg azon országlati bűnlajstromban, mely az óvilág leghatalmasabb birodalmának végpusztulását idézte elő, a következő nevezetes sorokat: *"A hír- és hivatalszomjasok egész városok és vidékek népességét hozatták be Rómába a szavazattöbbséget megzavarni, vagy maguk számára kicsikarni törekedvén; a gyűlések összeesküvéssé fajultak; tanácskozó testületnek nevezteték néhány lázítónak becsődített csordája; a nép tekintélye kigúnyoltaték, törvényei önmaga előtt bábjátékká váltak; a féketlenség oly fokra hágott, hogy gyakran azt sem lehetett tudni: történt-e határozat vagy pedig nem?"* És midőn szemeitekkel végigfutottatok e sorokon: bámulni fogtok azon hasonlatosságon, mely a római tanácskozások és a testvérhoni, közelebbről tartott számos törvényhatósági gyűlések, a római népcsődítések és korteskedéseink közt oly lélekrázólag mutatkozik, mintha egy felbőszült démon sorolta volna átkunkra be jelenkorunk évkönyvébe a hét

dombon fekvő város történetének legmocskosabb lapjait. S pedig ne gondoljátok, hogy nálunk a rossz buján nem fogja megteremni fanyar gyümölcsseit; ne higgyétek, hogy egyenlő okoknak kedvünkért s a magyarok istene dicsőségére különböző következményei leendenek, s mi ott ragályként megmérgezi a nemzet-test minden vércseppjét, itt egészségünkre fog válni; sőt lakoltatásunkra pazérlás lesz a gondviseléstől egy Odoaker és a herulusok, mert mi eléggé gyöngék vagyunk arra, hogy ily bűn súlya alatt idegen kéz lökése nélkül is összeroskadjunk, ha korán nem térünk eszméletre, s gyorsan nem irtjuk ki álladalmunk létegeből azon kóranyagot, mely vesztegetés által aljasodásra s dulongások közt fölforgatásra vezet.

Van azonban okunk biztosan remélni, hogy a segíthetés pillanatait, melyek valóban máris drágák, nemzetünk nem hagyja nyomtalan leperegni, s mielőbb hatányos eszközökkel fékezend *azon rakoncátlanságokat, melyek hogy sok helyen fejtelenséget szültek, az a mi hibánk, s hogy zsarnokság alá nem ejtettek, alkalmasint másnak erénye.*

És e reményre jogosít választottainak közrosszallása, mellyel a nyers erő által előidézett botrányos jeleneteket megbélyegezték; úgyszintén ama tény, miszerint közelebbről alig találkozott tiszteletben álló egyén, kit oly gyanú terhelhetne, mintha akár elvei kivívására, akár hivatalra vagy követségre emelkedés végett lelkét áruba bocsátott tömeg ölmosbotjait használta volna; továbbá azon buzgóság, mellyel a napi irodalom pártszínezet különsege nélkül versenyezett a szóban forgó

kicsapongások iránti aggodalmas visszatetszése kitüntetésében, azokat egyenesen alkotmányveszéleztetésnek és hongyilkolásnak tekintvén; végre a királyi előadásoknak II. pontja, mely mind az országos kórállapot terjedelmét bölcs belátással felfogta, mind pedig a szükséges háritó eszközök alkalmazására a törvényhozást következőleg szólítja fel: *Azon szomorú eseményekre, melyeket némely megyékben a közdolgok tárgyalásához járulás legfőbb nemesi kiváltságának gyakorlatában öldöklésekkel s mindennemű legsúlyosabb kicsapongásokkal közbenjötteknek őfelsége atyai szívének mély fájdalmával érzett, a Karok és Rendek figyelmöket fordítsák. Minthogy magában világos, miként ha ezeknek jövőre elejök nem vétetik, a köztanácskozásokban minden súly és méltóság elenyésztetvén, a közgyülekezetben sem a személyes, sem dologügyi bátorlét, a szavazat szabadsága pedig még annál kevésbé lesz fönntartható. Őfelsége tehát legfőbb gondjai közé számítja, hogy amely hiányok a megyei közgyűlések tartásába már dicső emlékezetű nagyatyjának az 1790-i kir. előadások 5. pontjában intése szerint becsúsztak, azóta pedig a törvényes szabadságali visszaélés említett fokáig növekedtenek, azoknak elenyésztetése és szükséges meggátlása iránt a Karok és Rendek a III. r. 11. c. 8. szakaszának s az 1723:58. törvénycikknek értelméhez képest határozzanak, s a legcélszerűbb eszközöket őfelsége színe elébe terjesszék.* (Ezen bévezetés írásakor szerző a megyei visszaélések megszüntetése tárgyában kerületi választmány kinevezéséről mit sem tudott, mert e hír Kolozsvárra akkor még nem hathatott le, következőleg arról említést sem tehetett.)

A feladat sok és csak nagy óvatossággal megoldható nehézségekkel van egybekötve; mert minden törekvésnek abban kell összpontosulni, hogy a korlátlanságok megszüntessenek ugyan, de a municipális rendszer - nemzetünknek méltán legféltettebb kincse, alkotmányunk drága sajátja, szabadságunk erős védbástyája - alapjaiban meg ne rendíttessék. Arra kell törekedni, hogy a féketlenség gyűléstermeinkben ne tomboljon ugyan, földúlva a jó rendet, kockáztatva a szólásszabadságot, széttépve azon kegyeletet, mellyel oly helyekre, hol a közügyek fölött és a haza jólétéről intézkednek, közelíteni szükség; de másfelől a hatányosság is ne fojtassék el, mi nélkül a nemzet élete csak lustán mozog, erőtlenül minden dicsőbb célra, férfiatlanul magasztos elszánásokra. Azon kell igyekezni, hogy az elkobzott meggyőződésnek, rajongásra könnyen izgatható s csökönyösségre természeténél fogva szertelenül hajlandó tudatlanságnak és az akaratjában korlátot s ha fölizgattatik, bűneiben mértéket alig ösmerő nyers erőnek zsarnokpalcája kettétöressék, és a vak tömeg mindenhatóságának, ezen legbaromibb fétisimádásnak oltárai lerontassanak ugyan, de az önkormányzás oly hön ótalmazott joga, isten tudná, hányszor megszürt közvetőleges befolyás által öncsalássá és szemfényvesztéssé ne ferdüljön, s annál kevésbé váljék a közügyekbeni részvét néhány gondviseléstől kegyeltekné - úgyszólván - *regáléjává*. Abban szükség továbbá fáradozni, hogy hozandó határozataink által az arisztokrácia túlsúlya, mely jelenleg álladalmunk ékkövét teszi, és miként viszonyaink állanak - bármit fecsegjen Böötia és az ábrándozók világboldogítása -, még soká fog nemzetiségünk nélkülözhetetlen őrfala lenni, továbbra is épségben fenntartassék ugyan, de átalakulásunk megindult

folymának útjába torlasz ne vettessék, sőt előintézkedések emelkedjenek a mozgásba hozott új elemek szabályos és helyes iránybani vezetésére, s rés töressék a többi osztályzatoknak is, mennyire a higgadt országlati tan javallja, és sajátságos körülményeink elfogadhatóvá teszik, az alkotmány sáncai közé befogadhatására. Végre minden gondolatainkat arra kell fordítani, hogy azon reformok, melyeket önérdékünk tanácsol, és a nyakunkra nőtt szükség parancsszava sürget, mint minden intézkedéseinkkel, úgy a törvényhatósági visszaélések orvoslatára vivő új rendelkezések életbe léptetése által is kitelhetőleg előmozdítottassanak ugyan, de csupán folytonos fejlesztés útján, rázkódások és felforgatások nélkül, s annál kevésbé pedig megyei rendszerünk gyökeres organizációjával, minek most legkevésbé van napirendje és biztos kimenetelt jósóló szerencsecsillagzata.

Ámbár az ezen kényes tárgyban kielégítő eljárás minden lépten csoportos akadályokra talál, mégis némi felbátorítást nyújt azon körülmény, hogy a korteskedés szülte kórállapot sok részben önként föltárta saját mótelyei ellen a sikeres gyógy módokat, és lelkesítő befolyást gyakorol az előtóduló fáradalmak miatt olykor csüggeteggé vált kedélyre az arról meggyőződés, miként alig létezik reformjaink tárgykörében kérdés, melynek megoldása idves eredményei által bővebb jutalmat osztana a haza felvirágzásáért lángoló kebelnek, mint éppen ez.

Mind a vállalat súlya, mind pedig a siker díja egyaránt ösztönül szolgáltak megkísérteni felette töredékeny erőmet, ha csak azért is, hogy a több tehetséggel bírók

buzdítottassanak a szigorú bírálat tűzpróbáját kiálló munkák általi megszégyenítésemre.

Röpiratom - mert sietve írt és rövid vázolataimat egyébnek címezni szerénytelenség volna - három részre oszlik.

Az első rész futólagosan odavetett vonásokkal festi a korteskedés veszélyes befolyását az erkölcsiségre, közszellemre, polgári erényekre, a szükséges hivatalhatósági tekintélyre, az alkotmányos szabadság létezését biztosító s malasztjait szétárasztó rendre, a hozott törvények pontos végrehajtására. Párhuzamot von az Európa több országaiban és honunkban divatozó korrupciónak eszközei, módszere s annak az egyének jellemére s az állomány sorsára hatása közt, kimutatván, miként a nálunk szokássá vált lélekvásárlás viszonyosan minden létezők közül legkártékonyabb, akár a megvesztegetés alá eső tömeg erkölcsére hatás tekintetében, akár az országlatra és közkezelésre nézve. Továbbá bebizonyítani törekszik, miszerint, midőn a korteskedés elvkérdésekben ólmosbottal és a nyers erő demonstrációival rohanta megyetermeinket meg, a fejtelenséget és forradalmat hirdette ki, magát a polgári társaság alól, mely a személy- és vagyonbátorság biztosításáért és biztosíthatása által létezik, tettleg kivonta. Végre pedig azon ügyeinkbe belátók által közönségesen elősmert igazságot fejtegeti, miként e rakoncátlanságok mielőbbi gátlása és szigorú megtorolása nélkül törvényhatósági rendszerünk legalább mostani alakjában és jogkörével fenn nem állhat, s legtöbb haladási kérdéseink halálos lökést fognak kapni.

A második rész elősorolja a főbb nézeteket és kiindulási pontokat, melyek e kórállapot megszüntetésére ajánlatba hoztattak. Mérlegeli az indítványozott terveket belbecs, kivihetőség és gyors sikerülés tekintetéből. Vizsgálat alá vonja: ezek közül mik és mennyire vannak kapcsolatban oly változtatásokkal, melyek alkotmányunk alapeszméibe ütköznek, s a dolgok fennálló rendének formáit lényegesen átalakítják; oly eventualitásokkal, mik bekövetkezhetnek, s miket hatalmunkban áll most elő nem idézni, s késő utóbb, ha színtérre léptek, és fegyveröket ellenünk fordítják, korlátozni akarni; végre oly bizonyos rosszakkal, melyek a javasolt tervek elfogadásával együtt múlhatlanul fölmerülni fognak, azok hasznait ellensúlyaikkal nevezetesen alászállítván, sőt ártalmaikkal szemben nyomaték nélkülivé tevén?

A harmadik rész előadja: mik volnának nézetem szerint az annyszor említett kórállapot eltávolítására törvényhozásilag és meggyehatóságilag teendők.

Ha a nyavalya diagnózisát pontosan közölhettem, ha némi mohón felkapott kísérleteknek, midőn gyakorlatba vétetnének, kifejtendő balságait föltárhattam, ha járulhaték bármi kis részben elfogadható tanáccsal a gyógyszerek alkalmaztatásában, akkor azon néhány heti fáradozomért, mibe igénytelen munkám került, fejedelmi díjt nyertem.

Bevezetésül több szóm nincs azon megjegyzésen kívül, miként iratomban Magyarországra s nem Erdélyre voltam tekintettel; mert nálunk helyenként űzetik ugyan korteskedés, de ritkán mutatkozott eddigien akkora

kicsapongás és oly közdepraváció, hogy megyei szoros rendőrségi szabályok a tanácskozás méltóságát, a vélemény szabadságát és a szavazati jog szeplőtlenségét fenntartani ne volnának elégségesek; következőleg javaslataim közül sok már azáltal nevetségessé válnék, ha erdélyi állapotokra alkalmaztatnék.

Mindemellett midőn röpiratom nem bíránd lelki élményt és tanolságot nyújtani Erdélyhon olvasóközönségének is, az nem a tárgyalt kérdés érdektelenségére, de egyenesen a szerző gyarlóságára rovassék.

ELSŐ RÉSZ

1

Röpiratom, mint címéről láthatták olvasóim, a korteskedésről szól.

A *kortes* szónyomozati magyarázatával nem szolgálhatok, s igen nagy köszönettel fogok annak tartozni, ki eredetéről felvilágosít; mert szerfelett kíváncsi vagyok tudni: nyelvünkben csak indigenátust nyert-é, vagy pedig valóságos bennszületett, tősgyökeres polgár?

A kortes tanszerű értelmezését - miután a magyar nemzet számára készítettem könyvet - tökéletesen fölöslegesnek tartom. Mint a *házibarát* a családi életben, csaknem olyforma tényező nálunk a *kortes* az alkotmányosban. Egyaránt ösmerik *azt* és *ezt* még az utcaseprők is, kik mint

tudatik, a lakaink előtti szemetet - a belső tisztogatás másnak levén dolga - olykor továbbmozdítani s néha elhordani is szokták; ösmerik - ismétlem - mindkettőt, ha szintén az általok űzött botrányos szerepnek erkölcsi és polgári hatásait tudományosan taglalni nem is képesek.

Én midőn munkám első részében a korteskedés lényegét, természeti tulajdonait, befolyását a nép jellemére, közerkölcsiségre, a megyei hivatalhatóságok állására, a törvények végrehajtására, haladási kérdéseinkre és honunk jövődjére rajzolom, két szempontot különböztetek meg.

Tekintem *először* a korteskedést mint hivatalra és követségre eljuthatás végett használt lélekvásárlást, *másodszor* mint elvek megbuktatására gyakorlatba vett eszközt.

Történetünknek kétségbehozhatatlan tanútétele szerint is különböző korszakban fejlődött ki e két neme az elámitott tömegre hivatkozásnak.

Az elsőnek tudniillik nyomdokai a régiség szürkületes távolságában, a hagyományok határköveinél enyésztek el, noha tagadhatatlan, hogy mi akkor kismértékben, délcegségből vagy a becsvágy apró szesszenéseinek kielégítésére űzetett, most - alig egypár évtized óta - tünteté ki egész irtózatosságában és következményeinek minden fertelmével kártékony hatalmát.

A második - mennyire én tudom - Szatmárban a decemberi gyűlésen (1841-ben) vette eredetét.

Az a megvesztegetés sajátos neme, ez a nyers erő zsarnokoskodása s végső fokon bunkókrácia, egy betolakodott új alkotmányos hatalom.

Adná az ég, hogy maradékainak többször emlegessék az ecsedi láppal pompázó megyét arról, miképp benne élt és szerze halántékaira hervadatlan babért *Kölcseynek*, mint arról, hogy ott találtaték fel elvkérdéseink tisztába hozatalára az emberi agyhoz oly legyőzőleg szóló bizonyítási módszer! - Mit én azonban nem hiszek.

2

A KORTESKEDÉS MINT VÁLASZTÁSOK ALKALMÁVAL GYAKOROLT NÉPVESZTEGETÉS

"Minek oly nagy dolgot csinálni néhány csöbörnyi borból, mely olykor a népszerűség kiszáradt zsilipjeire öntetik, hogy a tömeg rokonszenvének kerekeit rövid időre élénk mozgásba hozza? Minek bűnül róni fel gubás nemességünknek azon ártatlan sajátosságát, minél fogva szívére lakatot vét - mint a komédiás marionettes szekrényére -, s csak akkor nyitja föl azt, és mesterséges drótokon járattja le hajlandóságának bábjátékait, ha a hazaboldogítók ezen mulatságra néhány garasért beléptijegyet váltottak? Nem divatkozik-é széles Európában, ezer alakot öltve magára, a korrupció? Még gyermekkoromban olvastam *Archenholzból*, hogy Angliában a választók különböző lobogók alatt

csoportokra oszlanak. A párt emberei fővegeikre színes szalagokat kötnek rivalgások közt, és hangszerek kíséretében vonulnak a szavazati sorompókhoz. A követségre kijelölt pedig a piacon magas emelvényre lép fel, s onnan intézi a néphez beszédét, mely aztán őt az érdekesebb kifejezésekre *hármás hurrával* s közben egy-egy kolompérral és kotlós tojással tiszteli meg. S 1784-ben nem ígért-e a szép Devonshire hercegnő Fox számára a kormos szénégetőknek minden szavazatért egy csókot? Mért akarunk éppen mi bölcsebbek vagy erényesebbek lenni másoknál?" Ily figyelmeztetést intézett hozzám egyik *ösmerősem*, midőn röpiratom tárgyáról értesítve lőn.

Mit neki akkor hosszason elmondani resteltem, föltárom most a közönség előtt, melynek - nem kétlem - nevezetes töredéke osztozik *ösmerősem* véleményében.

Nyilatkozatom egész eszmesornak fogja kezdő láncszemét tenni.

Állhatatosan hiszem, hogy a megvesztegetés az alkotmányos országok organizmusának kikerülhetlen következménye.

E nézet kétségkívül merész. Lássuk bebizonyítását.

Nagy szón kezdem, de érette nincs mért megijedni.

A *népfelség* - majestas populi - eszméje felette forradalmas és igen békeszerető fogalom, azon magyarázat szerint, mellyel felruháztuk.

Tekintsük példa okáért az először Chapuys-Montlaville nézpontjából, s aztán oly értelemben, melyet én róla a legnevezetesebb politikai tekintélyek után formáltam.

"Hajdan - ekként szól az ösmeretes demagóg-követ és író - a tudatlanság és szenteskedés korszakában visszaéltek a vallással, általa törekedvén felszentelni követelt igényeit bizonyos tekintélyeknek. S pedig ennél semmi nem lehetett ellenkezőbb a kereszténységgel, mely a nép kebelében született, általa s vele növekedett, míglen a föld egyik szélétől a másikig tett útjában a sklávok bilincseit összetörte, hirdettetvén az isten országát dúsnak és szegénynek egyaránt. A népfelség elve vallásunk eszméjében rejlik, s gyakorlatából felvirágzott. A hívők roppant társadalma nevezte ki a püspököket, espereseket és diakónusokat. Ezen egyszersmind vallásos és népszerű hatalom előtt meghunyászkodának a világ nagyjai, lehullának a koronák, s míg Theodosius a thesszalonikai polgárok vérével borítva a sanctuarium ajtajához lépett, Szent Ambrus, kit a nép választta, feltartóztatta őt a küszöbén; és a föld parancsnoka letérdelt a kövezetre és bűnön bánkódék. S míg ő lesújtva s elhagyattan sírt, messze hangzék a nép győzedelmi tombolása."

Mi ad életet - folytatja Chapuys-Montlaville - nálunk is az 1830-i chartának? Azon elv, mely homlokára írva van, s mi nélkül csak holt betű volna, tudniillik a *népfelség*.

A tömegből forr ki szüntelen minden kormányzási forma és politikai létegesítés. Az ő akarata alkotmányozó. Az állományi erő általa vagy nevében, kénye szerint és korlát nélkül gyakoroltatik.

1840-ben bizonyos innepélyes alkalommal egy vakmerészségéről híres miniszter (Thiers) feledve azon forradalom elvét és tényeit, melynek történésze volt, ekként nyilatkozék: »El nem ösmerek más felséget, mint a királyét s a kamarákét; az általak készült törvények adnak jogokat, ezeken kívül semmi sem.«

Mit mondanának ily doktrína terjesztői, ha például a választási jogtól kirekesztett minden polgár rögtön a *Palais Bourbon* elébe tódulva, döngetni kezdené öklével a kapukat, és követelné, hogy a négyszázötvenkilenc törvényhozó, ki ott uralkodik, ösmerje el az általános szavazati jogot? Nem változtatnátok-e akkor meg hangotokat? Vitatnátok-e, hogy nincs más jog, mint melyet törvény ad, s közületek a legmerészebbik az erkélyről lekiáltana-é: Vonuljatok vissza, balga emberek, mert a mi tetszésünk ez!

S mi következne, ha ily körülményben ti így szólanátok? A *Palais Bourbon* kicserélné házurait, s eltűnnének a törvények készítői, mint eltűntek azok, kik 1789, s mint eltűntek azok, kik 1830 előtt törvényeket hoztak.

Ha ellenben a kamara a tömeg közelségére az angol parlamentnek hasonló alkalommal követett modorát fogadná el, ha a hatalom gőgje meghunyászkodnék, és ti gyorsan elégítenétek ki a nép igényeit, mi válnék - ezután - elvetekből? Hódolna annak, mit ti forradalom- és pártosságnak neveztek.

Ily értelme van a népfelség doktrínájának a frankhoni túlzók magyarázata szerint. A sarkeszme, melyen egész

tanuk épül, következő: a tömeg azon közállományi intézményeken kívül is, melyek a polgári társaság organizmusát teszik, bír oly hatalommal, mely törvényeket szab és töröl el; jogokat ad és visszavon; uralkodási formákat dönt meg és állít fel.

Ezen elvnek a gyakorlati életben alig képzelhető *csendháborítás* nélküli alkalmazása.

Felhozaték ugyan Franciaországban 1841-ben az uralkodóhelyettes kinevezése és jogköre iránt keletkezett vitatkozások közt, miképp midőn a nép bizonyos igazgatási rendszerre bízta a törvények hozatalát és kiszolgáltatását, akkor a dolog természete szerint egy átruházási-cessionalis kötményre lépett, s ennek erejénél fogva a föllebb megnevezett jogokat a státushatalom a kitűzött álladalmi formák szerint gyakorolhatja ugyan, de a cessionalis levélnek - más szóval az alkotmánynak - gyökeres megváltoztatása kirekesztőleg tőle mint egyik szerződésre lépő féltől nem függhet. - Tehát midőn közjogi életkérdések eldöntéséről van szó, akkor hivatkozni kell magára a népszövegre is, azaz az úgynevezett ösgyűlések akaratára. - De véleményem szerint ily nézeteknél ott a bökkenő, hogy azok oly kamarákban, hol a képviselők szabadalmak és születési előjogok szerint, vagy akár meghatározott adózási cenzust fizető, akár bizonyos vagyon- és jövedelmi összeggel bíró választók által szemeltetnek ki, mindig kivétel nélkül minoritásban fognak maradni; oly kamarák mellett pedig, hová az összes tömeg fő szerinti többsége küldené a tisztviselőket, tökéletesen fölöslegeseek, és teljesen értelem nélküliek.

Akármerre forgassuk tehát a népfelség fogalmának demagógi értelemben vett magyarázatát, az ékes kifejezésekkel fölsallangozva veszélyesnek nem tetszik ugyan olyak előtt, kik még nem ösmerik a próteuszi arcváltoztatást, melyet szemfényvesztő ügyességgel gyakorolni képes egy eszme, midőn eredeti alakjában megjelenni tanácsosnak nem tartja; de lepleg nélküli meztelenségben tekintve más nem, mint a tömegekből kiinduló forradalmak idolátriája.

Miután Chapuys-Montlaville népfelségrőli okoskodásait látták olvasóim, megemlítem a magam véleményét is, melyben egyébaránt az országlati tannal foglalkozók alig találandanak egy szemernyi újdonságot.

A népfelség nem más, mint azon eszme, melyet a gondolatok csodálatos összetalálkozásánál fogva a francia nemzeti gyűlés tagjai a szónokszékből II. József, II. Fridrik, II. Katharina és III. Gusztáv pedig a trónról ugyanazon időben és hasonló kifejezésekkel tanítottak, mondván, hogy az uralkodó az állomány első szolgája, és a nép nem fejedelemért, hanem a fejedelem van a népért.

A népfelség nem más, mint azon eszme, mellyel az angol parlament 1789-ben az uralkodóhelyettes jogai fölött folyt vitatkozás alkalmával minden párt-árnyéklat nélküli összhangzással következőleg nyilatkoztatott ki: a korona joga oly átruházás, melyet a brit nép ősi szabadságából tőn; egy depozitum az első hivatalhatóság kezében.

S mi egyéb végre a népfelség, mint azon jogok öszvege, melyet - hogy a genevai bölcs műszavait használjam - a

polgári társaságba lépő embercsoport eszményileg bírt egy pillanatig, hogy aztán a viszont csak eszményileg létező egyesülési kötmény által örökre az országlati organizmusnak átbocsásson?

És itt jegyezzük meg e szót: *örökre*; mert ezen épül az egész tannak békebiztosító alapja, különben a tömeg, mely vak és erős, mint az agg Sámson, bősziútségiében jogosan rázhatná nyakunkra az alkotmány oszlopsorát.

A népfelség eszméje mellett, ha forradalmi értelemben nem vétettetik, különböző igazgatási rendszerek állhatnak fel széles jogkörrel és állandóságukróli teljes biztosítékokkal; mi legvilágosabban abból tűnik ki, hogy egy hódító - Napóleon -, ki romokból készített hatalmának talapot s egy autokrator - Sándor cár -, kinek meg kénye s kedve volt azon talap, melyen a birodalom minden lakosainak személy- és vagyombátorsága nyugvék, nem rettegének e tan elismerésétől és több alkalommal hirdetésétől.

Most - továbbhaladva - kérdem: mi egy alkotmányos ország? Oly polgári társaság, melyben következő elv: *"semmit rólunk rajtunk kívül"* szűkebb vagy tágabb értelemben - mert teljes jelentőségében sehol és soha nem alkalmaztathatik - az uralkodási rendszer kiindulási pontjává van téve, s működéseibe beleszövődik.

De mi módon?

Két tény által:

1. Az álladalmi működés tárgyainak, mennyire csak lehetséges, különválasztása s egymástól független s egymást kölcsönösen korlátozó és súlyegyenben tartó intézményekre bízása által. Ezen intézmények felette inproprius kifejezéssel közállományi hatalmoknak neveztetnek. - Számosan tudniillik arról győződének meg - és ezen állhatatos hitők részint tiszta elméletből, részint pedig a gyakorlati élet drágán vásárlott tapasztalataiból eredt -, hogy a *szabadság*, azaz a személy és birtok bátorléte - mert e szó itt még csak annyit jelent - kockáztatik, ha ugyanazon személy vagy erkölcsi testület egyesíti magában a törvényhozás és végrehajtás jogát, mivel ekkor félni lehet, miszerint gyakran azért fognak zsarnoki törvények hozatni, hogy aztán zsarnokilag végre is hajtassanak. Továbbá úgy is veszélynek van kitéve a szabadság, ha a bíraskodás joga a törvényhozástól vagy végrehajtástól nincs különválasztva; mert ha *azzal* van egybekötve, akkor a polgár élete és vagyona önkény martalékává válhatik, korlátlan mód nyújtatván a magános bosszú és a rossz szenvedélyek kielégítésére, ha pedig *ezzel* van összezsúfolva, rettegünk kell, hogy bíránkban bakókat lelünk. - Ánya sincs végre a szabadságnak ott, hol egy személy vagy erkölcsi testület van kirekesztő birtokában mindezeknek.

Ily meggyőződés mérte ki a közállományi hatalmaknak egymástól kitelhetőleg független provinciáit.

De az álladalmi működés tárgyainak különválasztása ezen elvre "*semmit rólunk rajtunk kívül*" vonatkozólag, csak negativus szabály, csupán előkészítő intézkedés, s hogy úgy szóljak, csak szántás, de még nem magvetés; mert